

Exposee Vlasparlee

Opening rondreizende tentoonstelling
Voorstelling erfgoeddocumentaire
2 april 2009, om 19.00 uur
Vlasmuseum Kortrijk
Etienne Sabbelaan 4, 8500 Kortrijk



Persmap

Inhoudstafel

PERSTEKST	3
CONTACTGEGEVENS	3
STREEKPROJECT VLASPARLEE VOORGESTELD	3
DE TENTOONSTELLING EN DE FILM NADER BEKEKEN.....	5
PROGRAMMA OPENING	6
EEN BEKNOPT OVERZICHT VAN DE VLAAMSE VLASNIJVERHEID (1840 – 2000)	7
PARTNERS	9

1. Perstekst

Zuid-West-Vlaanderen ademt vlas en koestert zijn vlasverleden. 35 gewezen vlassers vertrouwden in het kader van een streekproject hun persoonlijk verhaal aan de camera toe. *Exposee Vlasparlee* brengt die levendige mémoires nu naar de mensen! De rondreizende tentoonstelling toont het leven zoals het was, ongezouten en door de ogen van de veteranen zelf. Aan de hand van hun bedenkingen, anekdotes en commentaren maakt de bezoeker er kennis met het wel en wee binnen de sector. Zo geeft de tentoonstelling sprekend uitdrukking aan het collectieve geheugen van de eens zo omvangrijke vlassersgemeenschap. Vanaf 3 april 2009 begint *Exposee Vlasparlee* in het Kortrijkse Vlasmuseum aan zijn rondreis doorheen de streek. Het project Vlasparlee is een samenwerking van CAG, Provincie West-Vlaanderen, Vlasmuseum, Overleg Cultuur, Erfgoedcel Kortrijk, het Algemeen Belgisch Vlasverbond en vzw Vrienden van het Vlasmuseum, en komt tot stand met steun van de Vlaamse Overheid.

Van 3 april tot 7 juni 2009 in het Vlasmuseum, Etienne Sabbelaan 4, 8500 Kortrijk. Elke werkdag van 9 tot 12.30 u. en van 13.30 tot 18 u. Zaterdag en zondag van 14 tot 18 u. Meer info over data en locaties van Exposee Vlasparlee vindt u op www.vlasparlee.be

2. Contactgegevens

Voor meer informatie kan u terecht bij:

Brecht Dewaele, projectcoördinator Vlasparlee, Centrum Agrarische Geschiedenis
brecht.dewaele@cagnet.be

GSM 0495/80 99 20 Tel 056/46 16 65

Ga ook een kijkje nemen op www.vlasparlee.be

3. Streekproject Vlasparlee voorgesteld

Zuid-West-Vlaanderen, een vlasstreek

Vanaf de 19^{de} eeuw ontwikkelde zich aan de boorden van de Leie en de Mandel een erg aparte en typerende vlasnijverheid. Deze agrarische industrie zette de streek rond Kortrijk op de wereldkaart, herschiep het landschap ingrijpend en bracht een ongekende welvaart naar de regio. Tot op vandaag botsen we in de gewezen “vlasdorpen” op de relictten van die bedrijvigheid: zwingelfabriekjes, vlasschuren en verlaten roterijen met kromme schoorstenen. De vlasnijverheid heeft ontegensprekelijk zijn stempel gedrukt op de identiteit van de streek.

Zuid-West-Vlaanderen ademt vlas en koestert zijn vlasverleden. Het overgebleven vlaserfgoed wordt dan met de grootste aandacht, zorg en toewijding door tal van lokale en regionale actoren benaderd. De Provincie West-Vlaanderen, het Vlasmuseum, de lokale erfgoedcel en vele andere partners zijn sinds lang druk in de weer om het roerend, onroerend en immaterieel vlaspatrimonium in kaart te brengen, te conserveren en open te stellen voor het publiek.

Vooralsnog bleef het luik mondelinge vlasgeschiedenis echter onontgonnen terrein. Niettemin zijn de verhalen van de rechtstreeks betrokkenen onontbeerlijk om het materiële en immateriële patrimonium terug tot leven te wekken. Naast deze complementaire waarde herbergt het mondelinge erfgoed bovendien het collectieve geheugen van de vlassersgemeenschap. Dit moet ons in staat stellen om de zelfperceptie, de sociale geschiedenis en de gevoeligheden van verschillende protagonisten uit het vlasverhaal te achterhalen.

Streekproject Vlasparlee

Om die leemte in te vullen sloegen in januari 2008, het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG), de Provincie West-Vlaanderen, Vlasmuseum, de Erfgoedcel Kortrijk, Overleg Cultuur, het Algemeen Belgisch Vlasverbond en de vzw Vrienden van het Vlasmuseum de handen in elkaar en hielden ze samen het project *Vlasparlee* boven de doopvont. Met *Vlasparlee* wilden deze partners de persoonlijke verhalen van de oud-vlassers registreren en ontsluiten.

Tussen maart en december 2008 vertrouwden 35 gewezen vlassers – uit de hele vlasstreek: van Oeselgem over Ingelmunster tot Wervik - hun persoonlijk verhaal aan de camera toe. Vol geestdrift haalden deze veteranen herinneringen op aan de harde werkomstandigheden, de vette en de magere jaren en hun eigen wedervaren. Bevlogen vertelden ze over de rituelen en praktijken die hun nijverheid typeerden en mijmerend dachten ze terug aan het drukke gemeenschapsleven van toen. Deze gefilmde mémoires vormden de grondstof voor tal van publieksinitiatieven. Een eerste initiatief vond plaats op 11 september 2008 in het stemmige decor van *De Roterij* in Harelbeke. In het *Café Vlasparlee* werden de verhalen en liederen van gewezen vlassers fel gesmaakt door de ruim tweehonderd enthousiaste toehoorders. Deze vertelavond was een geslaagd voorgerecht op het projectmenu. De hoofdschotel, de rondreizende tentoonstelling *Exposee Vlasparlee*, vergezeld door de erfgoeddocumentaire *Een verleden in het vlas* wordt op 2 april aan het publiek voorgesteld.

Exposee Vlasparlee

Exposee Vlasparlee, de rondreizende tentoonstelling die de beklijvende sociale geschiedenis achter de vlasnijverheid sprekend in beeld brengt, wordt op 2 april 2009 in het Vlasmuseum geopend. *Exposee Vlasparlee*, brengt het leven zoals het was, ongezoeten en door de ogen van de vlassers zelf. Aan de hand van hun persoonlijke commentaren, anekdotes en bedenkingen zal de bezoeker er kennis maken met de dagelijkse werkomstandigheden, het gangbare taalgebruik, de rituelen én het bruisende sociale leven binnen de vlassergemeenschap. Via deze originele kijk op een brok onontbeerlijke economische geschiedenis, worden tevens de fundamenten van de regionale identiteit – eigenwijs en onverzettelijk ondernemerschap – treffend blootgelegd. Na haar doortocht in het Vlasmuseum, zal de *Exposee Vlasparlee* achtereenvolgens te bezoeken zijn in de verschillende “vlasdorpen” van de Leie –en de Mandelstreek. Plaatsen en data zijn te raadplegen op www.vlasparlee.be.

Een verleden in het vlas

Naast de tentoonstelling wordt op 2 april ook de erfgoeddocumentaire *Een verleden in het vlas* aan het publiek voorgesteld. De kwantiteit en de kwaliteit van de verzamelde getuigenissen stelden ons immers in staat om de sociale geschiedenis van de vlasnijverheid ook aan de hand van de persoonlijke verhalen alleen – dus zonder bijkomende duiding - te vertellen. Aan de hand van ruime interviewfragmenten en uniek historisch beeldmateriaal, belicht deze film de volledige vlasketen - van boer tot spinner – en reconstrueert hij de sociale geschiedenis van de vlassector vanaf 1920. Een handig navigatiemenu maakt het mogelijk om thematisch in de DVD te grasduinen. Deze professionele montage zal het ganse project een blijvende waarde geven. Als dusdanig wordt *Een verleden in het vlas* een uniek en onmisbaar document voor bibliotheken, scholen, verzamelaars en heemkundige kringen én een fundament voor toekomstige (lokale) initiatieven in de culturele en de toeristische sector.

Een smaakmaker van de documentaire is te vinden op <http://www.vlasparlee.be/getuigenissen.html>

4. De tentoonstelling en de film nader bekeken

Exposee Vlasparlee

In de tentoonstelling wordt vooral de sociale geschiedenis van de West-Vlaamse vlassers tussen 1920 en 1960 uitvoerig in beeld gebracht. Achtereenvolgens staan we stil bij de werkomstandigheden, de onderlinge relaties, het gemeenschapsleven en de ontspanningsmogelijkheden van toen. Verder belichten we uitvoerig de persoonlijke loopbaan van de vlassers: hoe werd een jonge West-Vlaming voorbereid op een leven in het vlas, wat waren de toekomstperspectieven en hoe beleefden zij de hoogtepunten en de crisismomenten? *Exposee Vlasparlee* vertelt deze verhalen van alle dag tegen een achtergrond van grote economische verschuivingen en technologische innovaties. De tentoonstelling is echter geen schoolse geschiedenisles, maar veeleer een mijmerende terugblik naar een tijd waarin de streek vereenzelvigd werd met de vlasnijverheid. De videomontages waarin de gewezen vlassers aan het woord komen bevestigen dit opzet en dragen bij tot het sfeerbeeld dat *Exposee Vlasparlee* wil zijn.

Exposee Vlasparlee is een rondreizende tentoonstelling. Updates over de data en locaties vindt u op www.vlasparlee.be/evenementen

Een verleden in het vlas

De film *Een verleden in het vlas* is een uitgebreide erfgoeddocumentaire (99 min.) die op sprekende wijze het wel en wee van de vlassers in der periode 1920 – 1960 uit de doeken doet. Het is de meest directe ontsluiting van het door het project verzamelde verzamelde interviewmateriaal. Zonder interventie van een commentator vertellen de vlassers zelf honderduit over hun beroepsverleden. Toch vormt *Een verleden in het vlas* een coherente film die thematisch is opgebouwd. De projectcoördinator Brecht Dewaele selecteerde en monteerde, in nauwe samenwerking met de crew van de Provinciale videocel, de meest frappante en aanstekelijke getuigenissen, en reconstrueerde hiermee een vlassersbestaan uit voornoemde periode. De opgediste herinneringen en anekdotes worden treffend gevisualiseerd door uniek historisch beeldmateriaal, gaande van vooroorlogse promotiefilms over amateurbeelden uit de jaren '70, tot hedendaagse professionele opnames. In zekere zin gaat *Een verleden in het vlas* dieper in op de prikkelende thema's die de bezoeker op de tentoonstelling al kan proeven. Een smaakmaker kan u alvast bekijken op www.vlasparlee.be/getuigenissen.html.

Een verleden in het vlas: vlasverhalen uit het Texas van Vlaanderen (99 minuten)

Samenstelling, regie en montage: Brecht Dewaele (CAG), Hans Dobbelaere en Carlos Van Craeynest (Videocel Provincie West-Vlaanderen)

De erfgoeddocumentaire kost 10 euro. Meer info: www.vlasparlee.be

5. Programma opening

Het Vlasmuseum is trots het startschot te mogen geven van *Exposee Vlasparlee*, een rondreizende tentoonstelling die de beklijvende sociale geschiedenis achter deze noeste arbeid treffend in beeld brengt. Naast de tentoonstelling is er ook aandacht voor de film *Een verleden in het vlas*, een verhelderende documentaire die sprekend uitdrukking geeft aan het collectieve geheugen van de eens zo omvangrijke vlassersgemeenschap.

Sprekers

- Lies Buyse, conservator Vlasmuseum Kortrijk
Welkom
- Gunter Pertry, gedeputeerde Cultuur Provincie West-Vlaanderen
Vlas: een sterk West-Vlaams merk
- Brecht Dewaele, projectcoördinator, Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG)
De zoektocht naar vlasverhalen
- Lieven Lybeer, waarnemend burgemeester Kortrijk
Plechtige opening Exposee Vlasparlee

De speeches worden doorspekt met fragmenten uit de erfgoeddocumentaire *Een verleden in het vlas*. Aansluitend is er een receptie, u aangeboden door het college van burgemeester en schepenen van de stad Kortrijk en de raad van bestuur van de vzw Stedelijke Musea Kortrijk. U kan dan bovendien *Exposee Vlasparlee* in première bezoeken.

6. Een beknopt overzicht van de Vlaamse vlasnijverheid (1840 – 2000)

In 1845 verkeerde het Vlaamse platteland in grote crisis. De effecten van misoogsten en industrialisering hadden een ware ravage aangericht. Veel boeren, op de vlucht voor het spook van de hongersnood en de teloorgang van de huisnijverheid, trokken nu naar de fabrieken in de stad. Het verpauperde en ontvolkte platteland, met zijn vele thuisspinners en –wevers, moest zijn functie als textielproducent afstaan aan de moderne industrie. Ook de vlas- en linnennijverheid, die zich voorheen over heel Vlaanderen verspreid wist, deelde in de klappen. Alleen de vlasbewerkers aan de Leie wisten hun ambacht van de ondergang te redden. Hierin speelde de rivier een cruciale rol.

In een poging een antwoord te bieden op de crisis, had de Belgische overheid immers het roten in stromend water opnieuw toegelaten. Deze manier van werken garandeerde vlasvezels van uitzonderlijke kwaliteit. Vandaar dat de vlasvezelbereiding aan de Leie, waar een traditie van roten in de rivier bestond, stand wist te houden. Meer zelfs, door de katoencrisis van 1860, nam de vraag naar dit kwaliteitsvlas opnieuw sterk toe. Zo verzekerden de industriële spinners in Schotland, Noord-Ierland en Frankrijk een grote afzetmarkt voor de Vlaamse vlasvezels. Deze successen leidden ertoe dat uit de naburige dorpen en regio's nu vlassers naar de dorpen aan de rivier afzakten. De herboren vlasnijverheid kende dus niet enkel een economische impact op de streek, maar ook een demografische.

En zo vestigde de Leie haar faam als *Golden River*, een reputatie die haast mythische proporties aannam. De erg specifieke en typerende vlasbewerking langs de boorden van de rivier, zette de streek rond Kortrijk op de wereldkaart en genereerde er een ongeziene welvaart. Tussen 1840 en 1960 gold het gebied tussen Komen en Astene als het onbetwiste mekka van het vlas. Deze industrie gaf mee vorm aan de historische identiteit van de streek en herschiep het landschap en het ruimtegebruik langs de Leie ingrijpend: inwijkelingen stroomden toe, er verrezen roterijen en zwingelfabrieken, en de verkeersinfrastructuur werd uitgebreid of heraangelegd. In 1950 haalden zeker tienduizend gezinnen een inkomen uit “het vlas”.

Niettemin was vlasser een ongemeen hard vak. Het roten, brakelen en zwingelen, het procédé om de gegeerde vezel van de bast van de plant te scheiden, vereiste stielkennis en geduld. Daarenboven vergde het werk een sterk gestel en een ijzeren wilskracht. Van 's morgens tot 's avonds voorovergebogen op de vlaschaard, zwetend in het stof rond de zwingelmolen of wroetend met zware bundels vlas in de weeë geur van het rootsop: steeds was de vlasser in de weer. Maar de vlassers klaagden niet snel: ze namen stevast de bluts met de buil. Zeker in slechte tijden was de solidariteit binnen de sector erg groot.

Ondanks de verankering in de Leiestreek boogde de vlasnijverheid op een uitgebreid commercieel netwerk. Veel vlas dat rond Kortrijk bewerkt werd, was afkomstig van vlaschaarden in Wallonië,

Normandië of Nederland. Ieder jaar trokken de Vlaamse vlassers er daar op uit om goede grondstof te kopen. Eens na bewerking de zuivere vlasvezel was gewonnen, kregen de vlassers bezoek van de botenkopers. Als tussenhandelaars was het hun taak om de meest begeerde partijen vlasvezel op te sporen en in hun magazijntjes aan de vlasmarkt te verzamelen. Hun klanten waren de verzenders: Britse en Franse exportagenten die de beste partijen vlas opkochten en naar de spinnerijen verscheepten. Zo diende het vreemde vlas, na bewerking aan de Leie, de grote spinnerijen van Tourcoing, Dundee, Belfast en Napels. Deze complexe commerciële keten ging vanzelfsprekend gepaard met eigen gebruiken en omgangsvormen. Zo waren de gewiekste botenkopers bedreven in het toepassen van allerhande slinkse handelspraktijken. Ook de verzenders schrokken er niet van terug misbruik te maken van hun almachtige positie aan het eind van de commerciële keten. Misleiding en bedrog ware in dergelijke omstandigheden nooit van de lucht!

De vlassersgemeenschap hield er ook een eigen sociaal leven op na. Zowel vlassers, botenkopers als verzenders troffen elkaar onder meer op de maandagse vlasbeurs in Kortrijk. Hier werden steevast de rekeningen vereffend en een stand van zaken opgemaakt. Ook het caféleven floreerde tijdens de vlasperiode. Gebruiken zoals de *maandagpinte* waren hier niet vreemd aan. Ook op *Verkoren Maandag* was de hele sector van de partij om op gepaste wijze het patroonsfeest te vieren. De Britse verzenders – ietwat buitenstaanders – organiseerden op hun beurt een geheel eigen sociaal leven met protestantse erediensten en tennistoernooien.

Een belangrijk kenmerk van de vlashandel is haar hoge conjunctuurgevoeligheid. Het was een stiel van enorme hoogtes – en bijbehorend uiterlijk vertoon – en diepe laagtes met doffe ellende. Het speculatieve karakter van de vlashandel maakte het risico nog groter. Zo wisten de vlassers optimaal te profiteren van de hoogconjunctuur die tijdens de Korea-oorlog (1950-1953) heerste. Legers waren immers altijd trouwe afnemers van vlasproducten zoals tentzeilen, uniformen, wasbekkens en kabeltouwen. In enkele maanden tijd boekten de vlassers en de botenkopers dan ook monsterwinsten. Met de opbrengst van één jaar werk kocht men huizen, auto's en luxeproducten. Ook nieuwe grondstof werd massaal en duur ingekocht. Maar met de vrede in Korea én de toenemende concurrentie van de kunstvezel, stortte de markt ineen. Deze crisis noopte veel vlassers hun leven als zelfstandige te ruilen voor een arbeidersbestaan in de Noord-Franse industrie. Het aantal producenten verschrompelde en het beroep van botenkoper verdween. Sommige vlassers toonden zich echter vooruitziend en gaven er al vroeg de brui aan. Zij wisten hun kapitaal te vrijwaren en nieuwe succesvolle bedrijven op te richten. Zo lag de vlasnijverheid ook aan de basis van de roemruchte reconversie van de Leiestreek tot het "Texas van Vlaanderen".

De vlasnijverheid heeft dus zeker zijn stempel gedrukt op de identiteit van Zuid-West-Vlaanderen. Talrijke families – zeker in gemeenten als Kuurne, Waregem, Wevelgem en Menen – hebben een verleden in het vlas. Her en der getuigen de aanwezigheid van oude roterijen, schuren en zwingelfabrieken van het vroegere economische belang van deze sector. Verder leeft de mentaliteit van de vlassers voort in de ondernemersgeest van de vele zelfstandigen in de streek. De vlasnijverheid zelf is bovendien springlevend: tot op heden zijn nog 57 ultramoderne bedrijven werkzaam in bewerking van het vlas.

Partners

De Vlaamse Gemeenschap



De Provincie West-Vlaanderen



Het Centrum Agrarische Geschiedenis



Het Vlasmuseum



De Erfgoedcel Kortrijk



Overleg Cultuur Zuid-West-Vlaanderen



Het Algemeen Belgisch Vlasverbond



Vzw Vrienden van het Vlasmuseum

